

ŞİRVÂNİZÂDE MEHMED RÜŞDÜ PAŞA'NIN
AMASYA SÜRGÜNÜ SIRASINDA SADIK PAŞA'YA
GÖNDERDİĞİ MEKTUPLAR (1871-1872)*

Hasan Ali ÇAKMAK**

ÖZET

Bu makale Şirvânizâde Mehmed Rüşdü Paşa'nın Amasya sürgünü sırasında mahmûsi Sadık Paşa'ya gönderdiği mektupların yeni harflere aktarılmasını ve dönemin siyasi iklimi bağlamında değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Osmanlı Arşivi'nde Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.) fonunda kayıtlı ve ilk defa bu makalede yayımlanacak olan vesikalar, Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın, selefi Âli Paşa'nın bürokrasi içerisindeki kadrolarını tasfiye ettiği, memur maaşlarında yüksek kesintiler yaptığı ve keyfi uygulamalar yürüttüğü bir zaman aralığında kaleme alınmıştır. Mevcut literatürde ketumiyeti malum ve resmî söylemin bir parçası halindeki arşiv belgelerinden yararlanılarak ele alınan bu dönemin daha iyi anlaşılabilmesi için örneğine az rastlanan bu mektupların translitere ve analiz edilmesi elzemdir. Rüşdü Paşa gibi Âli Paşa'ya yakın ve gadre uğrayanlar arasında sayılan bir ismin anlatısı olarak ehemmiyeti haiz vesikalar, Paşa'nın ikbal mücadelesini, geçim sıkıntılarını ve irtibat kurmayı arzuladığı siyasi klikleri açığa çıkarabilmek açısından kişisel anlamda da önemli ipuçları taşır. Bu bağlamda bu makale Paşa'nın hayat hikâyesine kısaca değindikten sonra politik ve şahsî açıdan mektuplarının içeriğine odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Şirvânizâde Mehmed Rüşdü Paşa, Mahmud Nedim Paşa, Âli Paşa, Yusuf İzzeddin Efendi, Sadık Paşa .

* Araştırma Makalesi. Makalenin geliş tarihi: 12.08.2023 / Kabul tarihi: 29.10.2023

** Arş. Gör. Dr, Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, hasanalicakmak@gmail.com, (ORCID ID: 0000-0001-8846-0308).

Giriş

1828 yılında Amasya’da doğan Şirvânîzâde Mehmed Rüşdü Paşa’nın babası Halîdî şeyhlerinden Şirvânî İsmail Siraceddin Efendi’dir.¹ 1851’de, 23 yaşında, İstanbul’a giden Rüşdü Paşa burada çok uzun süre kalmamış, pâyitahta kesin olarak 1855’ten sonra yerleşmişti.² İlimiye mensubu olarak başkentte geçirdiği ilk yıllarda Beyazıt Camii’nde dersler veren Paşa, Şeyhülislâm Ârif Efendi’nin oğlunun özel hocalığına seçilmiş ve kurduğu bağlantılarla müderrislik unvanını elde etmişti.³ Bir müddet temyiz mahkemesi kassamlığı yapmış, o sırada Ahmed Cevdet Efendi (Paşa) ile beraber 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi’nin yapılışında rol üstlenmişti.⁴

Rüşdü Paşa esas şöhretini 1860 yılında Hariciye Nazırı Keçecizâde Fuad Paşa’nın müşaviri olarak Cebel-i Lübnan’da Dürziler ile Marunîler arasında yaşanan çatışmaları çözmek amacıyla bölgeye gitmesiyle elde eder.⁵ Ertesi sene Fuad Paşa’nın delaletiyle Âli Paşa’nın da sempatisini kazanıp yeni kurulan Meclis-i Ahkâm-ı Adliyye’nin üyeliğine getirilir.⁶ 1863 yılında vezaret rütbesi alarak ilmiye sınıfından kalemiyeye geçen Rüşdü Paşa, az sayıda kişiye nasip olan bir kariyer dönüşümünü gerçekleştirir. Bu tarihten itibaren Âli ve Fuad paşaların ortak himayesinde bugünkü Suriye coğrafyasında valilikler (1864-1865) yapar.⁷ 1865-1866 yılları, Rüşdü Paşa’nın İstanbul’a tekrar dönerek Evkaf ve Maliye nazırlıklarını üstlendiği bir dönemdir. Paşa bu görevleri yürütürken bütçedeki gelir gider dengesini

¹ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, I, 436.

² Mehmet Ali Beyhan, “Şirvânîzâde Mehmed Rüşdü Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXIX, 209.

³ Ayşe Tozal, “Şirvanîzâde Mehmed Rüşdü Paşa’nın Hayatı, İdarî ve Siyasî Faaliyetleri” (Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi, 2018), s. 7.

⁴ Kübra Fettahoğlu, *Bir Tanzimat Bürokrati Ahmed Cevdet Paşa (1823-1895)*, Timaş Akademi, İstanbul 2021, 77.

⁵ Ali Rıza ve Mehmet Galib, *Geçen Asırda Devlet Adamlarımız: XIII. Asr-ı Hicride Osmanlı Ricalî*, haz. Fahri Çetin Derin, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1977, II, 12.

⁶ Ali Akyıldız, *Osmanlı Merkez Bürokrasisi (1836-1856)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2018, 254; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar ve Seyit Ali Kahraman Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, V, 1406.

⁷ Mehmed Zeki Pakalın, *Son Sadrazamlar ve Başvekilleri*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1942, II, 6-7; Aynı yazar, *Maliye Teşkilâtı Tarihi (1442-1930)*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu, Ankara, 1977, III, 285-286.

sağlamak için ikinci kez kurulan Meclis-i Âlî-i Hazâin'in de tabii üyelerinden biri olur.⁸ 1868'de Hazîne-i Hâssa Nazırı olan Rüşdü Paşa ertesi yıl ilaveten Sadrazam Âli Paşa tarafından Dâhiliye Nezaretî'nin başına getirilir.⁹

Rüşdü Paşa'nın iki memuriyet birden üstlendiği bu dönem Mahmud Nedim Paşa'nın sarayın desteğini doğrudan elde ederek bahriye nazırlığına atandığı ve bu gibi konularda devre dışı bırakılmayı prensip olarak hazmedemeyen Sadrazam Âli Paşa ile arasının açıldığı bir süreçti.¹⁰ Bu makalenin konusunu teşkil eden Amasya sürgünü hadisesine sebep olacak olan gelişmelerin temelleri de aynı esnada atıldı. 20 Haziran 1870'de 14.207 çocuğun sünnet edildiği sosyal içerikli bir projeye dönüşen ve masraflarının tamamı devlet hazinesinden karşılanan Sultan Abdülaziz'in oğlu Yusuf İzzeddin Efendi'nin sünneti yapılmıştı.¹¹ Mahmud Nedim Paşa'ya göre bu özel günde kullanılmak üzere yüksek fiyatlarla alınan bazı kumaşlar (çuha) Rüşdü Paşa tarafından Maliye Hazinesi mahzeninde çürümeye terk edilmişti. Ayrıca Rüşdü Paşa Mâbeyn'e armağan ettiği atların parası ile kendi konağını tefriş etmek üzere aldığı halıların 180.000 kuruşluk bedelini de saray hazinesine ödetmişti.¹² Bu arada Sadrazam Âli Paşa Rüşdü Paşa'yı Hazine-i Hâssa nazırlığı üzerinde kalmak kaydıyla Dâhiliye nazırlığından alarak ikinci kez Maliye nazırlığına getirmişti. İddiaların padişahta uyandırdığı infial üzerine Âli Paşa'dan Rüşdü Paşa'yı sürgün etmesi istenmiş, ancak Paşa'yı koruyup kollayan Sadrazam Âli Paşa değişikliği daha uygun gördüğünden önce Nafia daha sonra Divân-ı Ahkâm-ı Adliye nazırlığına atamıştı.¹³

⁸ Tahsin Özcan, "Mehmed Rüşdî Paşa (Şirvanîzade)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, II, 180; Hasan Ali Çakmak, *Meclis-i Âlî-i Hazâin: teşkilat yapısı ve faaliyetleri (1860-1866)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2023, 90, 11n.

⁹ İnal, *Son Sadrazamlar*, I, 439-440.

¹⁰ Ali Akyıldız, "Mahmud Nedim Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXVII, 374-376. 1867'de Âli Paşa'ya darbe yapmak isteyen bir cemiyete üyeliği nedeniyle de Mahmud Paşa'nın sadrazamla arası açılmış, ancak affedilmişti.

¹¹ Ali Akyıldız, *Yusuf İzzeddin: ikbal idbar intihar*, İstanbul: Timaş, 2022, s. 97-102. Bu sünnetin toplam masrafının 31.091.769 kuruş olduğunu belirten Akyıldız, Dâhiliye Nazırı Rüşdü Paşa'nın da 15.000 liralık hediye sunduğunu ilave etmektedir.

¹² Mustafa Polat, "Mahmud Nedim Paşa" (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2003), s. 35.

¹³ İnal, *Son Sadrazamlar*, I, 440; Ali Rıza ve Mehmet Galib, *Geçen Asırda Devlet Adamlarımız*, II, 13-14.

1. Âli Paşa'nın Vefatı Ve Rüşdü Paşa'nın Amasya'ya Sürgünü

7 Eylül 1871'de Âli Paşa'nın âni bir biçimde vuku bulan vefatı bürokrasi içerisindeki dengeleri tümenden sarstı. Yerine atanan Mahmud Nedim Paşa iktidarının en başından itibaren sarayın devlet işlerinde yetkileri ele alacağı ve Bâbîâlî'nin saray üzerindeki nüfuz ve gücünü yavaş yavaş yitirmesine imkân vereceği bir siyaset tarzı benimsedi. Bu politikanın en mühim uygulama aracı da kendi başkanlığında kurduğu tenkîhât komisyonu idi. Mahmud Nedim Paşa komisyon vasıtasıyla merkez ve taşra idaresini hallaç pamuğu gibi yerinden oynattı.¹⁴ Cevdet, Edhem, Kani ve Safvet paşalar gibi başarılı ve önemli bürokratları da yanına çekerek çok sayıda memuru programsız bir biçimde işlerinden çıkardı; devlet dairelerinin bütçelerinde yüksek kesintiler yaptı.¹⁵ Vazifelerinden olup başkentten uzaklaştırılanlar arasında Âli Paşa'nın kadrosunda yer alanlar mühim bir yekûn tutuyordu ki içlerinde konumuz açısından en önemli olan şahıs Şîrvânîzâde Rüşdü Paşa'dır.¹⁶

Rüşdü Paşa, Divân-ı Ahkâm-ı Adliye nazırlığından azledildikten kısa bir süre sonra 30 Ekim 1871'de yargılanmadan cezalandırılmak ve nişanları alınmak suretiyle 250 lira maaşla memleketi olan Amasya'ya gönderildi.¹⁷ Dokuz ay boyunca burada sürgün olarak kalan Paşa, muhtelif zamanlarda Bâbîâlî memuriyetlerinde istihdam edilmesini sağlayıp himaye ettiği Sadık Paşa ile irtibat kurmuştur. Esham-ı Umumiye eminliği ve Maliye nazırlığı gibi önemli görevlerde bulunan Sadık Paşa, Rüşdü Paşa'nın ömrü boyunca en sık mektuplaştığı kişilerden biridir.¹⁸ İbnülemin Mahmud Kemal'in *Son Sadrazamlar* adlı grup biyografisinde paşalarla ilgili kısımlara bakılırsa

¹⁴ Ali Akyıldız, "Müsrif, Fakat Hayırsever: Pertevniyal Valide Sultan," *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 47, Sayı 47, İstanbul 2016, 313.

¹⁵ Sevil Sadıkoğlu, "Mahmud Nedim Paşa'nın Bürokraside Gerçekleştirdiği Büyük Tenkihat (7 Eylül 1871-31 Temmuz 1872)" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013), s. 18-88; Ahmet Mithat Efendi, *Üss-i İnkılap*, haz. İdris Nebi Uysal, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 136; İnal, *Son Sadrazamlar*, I, 442.

¹⁶ Polat, "Mahmud Nedim Paşa", 33-34. Âli Paşa'nın sadaretinde önemli vazifeleri üstlenen bu isimler arasında Serasker Hüseyin Avni Paşa, Zaptiye Nazırı Hüsnü Paşa, İşkodra Valisi İsmail Paşa ve Mabeyn Başkâtibi Emin Bey bulunmaktaydı.

¹⁷ Sadıkoğlu, "Büyük Tenkihat", 5; Tozal, "Rüşdi Paşa", 22.

¹⁸ Kemal Beydilli, "Sâdık Mehmed Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXV, 397-399.

birbirlerine gönderdikleri çok sayıda mektupların mevcudiyeti görülür.¹⁹ Ancak bu eserde Rüşdü Paşa'nın menfa dönemine ait sadece bir mektup neşredilmiştir. Bu mektup da Sadık Paşa'nın Amasya'da bulunan Rüşdü Paşa'ya yazdığı ve tarihi belirtilmeyen bir mektuptur. Sadık Paşa, bu mektupta Sadrazam Mahmud Paşa'nın Rus elçiliğinin uyarı ve teşviki üzerine bürokraside gerçekleştirdiği tenkîhât (kesinti) politikasını eleştirdiğinden dolayı Maliye nazırlığından azledildiğini belirtir. Bazı kıymetli bürokratların azlinin ise devlet idaresine zarar verdiğini savunur.²⁰ Bu çalışmanın odağını oluşturan Yıldız Esas Evrakı fonunda kayıtlı 25 numaralı dosyada bulunan beş mektup ise Sadık Paşa'nın ölümünden sonra Sultan II. Abdülhamid'in emriyle saraya aldırılan ve İbnülemin başkanlığındaki bir heyetin daha sonra tasnif ettiği metruk evrakının içerisinde yer almaktadır.²¹

Muhtevası itibarıyla İbnülemin tarafından yayınlananların bir parçası ve hatta devamı niteliğindeki bu mektuplar Mahmud Nedim Paşa'nın tenkîhât ve tasarrufât politikalarının yansımalarıyla ilgili özgün bilgiler verir. Diğer yandan literatürde Mahmud Paşa'nın iddiası doğrultusunda tek taraflı değerlendirilen Şirvânîzâde Rüşdü Paşa'nın soruşturulduğu adli meseleleri de kendisinin verdiği yanıtlarla bir bütün halinde sunarak iki yönlü ele almayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca Paşa'nın Amasya'daki rutin faaliyetlerini, geçim sıkıntılarını, stratejik gerekçelerle ertelediği meseleleri ve yüksek bürokratlarla kurmaya çalıştığı ilişkileri açığa çıkarır. Aşağıdaki başlık altında bu hususların değerlendirilmesine çaba sarf edilmiştir.

2. R ü ş d ü P a ş a ' n ı n M e k t u p l a r ı n ı n M u h t e v a s ı V e A n a l i z i

Şirvânîzâde Rüşdü Paşa'nın Amasya'dan yolladığı mektuplarında politik açıdan öne çıkan hususlar, hakkındaki soruşturmalara verdiği yanıtlar ve İstanbul'daki siyasi manzara hakkında bilgi edinebilme arayışlarından ibarettir. Paşa mektuplarında Hazîne-i Hâssa'nın

¹⁹ İnal, *Son Sadrazamlar*, I, 436-482; Aynı yazar, *Son Sadrazamlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, II, 739-808.

²⁰ İnal, *Son Sadrazamlar*, II, 743-744.

²¹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Y.EE; 25/7; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1992, s. 367-368.

kendisinden alacaklı olduğu meseleleri Mahmud Nedim Paşa'nın yukarıda ifade edilen iddialarına paralel olarak iki eksen de değerlendirir. İlk etapta Yusuf İzzeddin Efendi'nin sünnet düğünü esnasında Beşiktaş'taki saray ve kasırlar için Mabeyn'in sipariş ettiği kumaş ve halıları bahse konu etmiştir. Kendi konağı için alınan 2.000 arşınlık halılarla bunların hesaplarının birbirine karıştığını ve problemi çözmek için Mefrûşât Müdürlüğü'ne senet verdiğini söyler. Ancak bu senedin ödenmesi tam olarak içeriğinden bahsetmediği "bazı engellerden" dolayı gecikmişti (Ek-2). Ayrıca Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın talebi üzerine konuyu yazılı olarak anlattığını belirten Paşa, eşini kaybeden kardeşi Mustafa (Nuri) Efendi ile yazısını takdim edeceği için Sadık Paşa'dan aracılık yapmasını istemiştir. Mesele hassasiyet kesbederek Şura-yı Devlet'e intikal ederse Divân-ı Muhâsebât eski başkanı Mustafa Efendi ile Ali Bey gibi yüksek bürokratlardan da açıklama istenebileceğini hatırlatarak kendisini temsil etmek üzere atanacak vekilin kardeşleri (Mustafa Nuri ve Ahmed Hulusi beyler) arasından seçilmesini önerir (Ek-4).

Paşa'ya göre Hazîne-i Hâssa'nın kendisinden alacaklı olduğu diğer husus saraya alınan atların bedelleriyle ilgiliydi. Bunların tutarı İstabl-ı Âmire çalışanı olan Hasan Ağa vasıtasıyla Bağdat başta olmak üzere bazı vilayetlerin mal sandıklarından (vezne) ödenmişti. Şahsen saraya armağan ettiği atların bedelleri ise tıpkı halı-kumaş meselesinde olduğu gibi saray için alınanlardan hesapça ayrılmamıştı. Bu bağlamda Muhasebeci Arif Efendi'yi defalarca uyardığını belirten Rüşdü Paşa, bu hesabın görülmesinin de geciktiğini itiraf etmektedir. Mefrûşât Müdürü Halil Efendi ile görüşülüp ödemenin yapılabilmesi için oğlu Hakkı Efendi'yi görevlendirdiğini ekler (Ek-2).

Rüşdü Paşa'nın mektuplarından, Mekteb-i Sanayi ve civarında yanan bir cami ile sıbyan mektebinin tamiri projesinden de soruşturulduğunu anlıyoruz. Paşa bu kapsamda Sadık Paşa vasıtasıyla zimmetinde kalan 1.000 liranın kendisine yapılacak suçlamalara temel teşkil etmemesi amacıyla sarraf Agop Efendi ve Şişmanoğlu'ndan alınıp ödenmesi için oğluna talimat gönderir. Ortaya çıkan dikkatsizliği sebebiyle üzüldüğünü ifade ederek Mekteb-i Sanayi için yaptığı kişisel yardımları açıklar. Hizmetlerinin kıymeti dünyada bilinmese de Allah katında değersiz görülmeyeceği inancında olan Paşa, zimmetinin araştırılmasını "*Baksunlar, kat'an korku yokdur. İkimizin de yüzü akdır*" diye karşılıyarak o tarihte Maliye nazırlığı

yapan Sadık Paşa'nın da meselede mesuliyeti olduğunu ima eder (Ek-2). Üzerinden bir yıl gibi bir süre geçmesine rağmen hem Hazîne-i Hâssa hem de sanayi mektebine ödemelerini geciktirmesinden Paşa'nın ihmalkârlığının olduğu anlaşılmaktadır.

Rüşdü Paşa, mektuplarından çıkarıldığına göre başkentteki gelişmelerden genel anlamda endişe duymuş ve hadiselerin varacağı noktalarla alakalı malumat almaya çalışmıştır. Örneğin hükümet mensuplarından Ahmed Esad ve Ahmed Vefik paşaların görevlerinden alınmalarına dair duyduğu haberlere üzüldüğünü yazar. Tanzimat muhaliflerinden olan Mustafa Fazıl Paşa ve eski sadrazam Yusuf Kâmil Paşa gibi önemli bürokratların Mahmud Nedim Paşa'nın kurumsal dengeleri alt üst eden mali kesinti ve sürgün uygulamalarına yönelik olarak takındıkları tavırları öğrenmeye çalışır (Ek-3; 4 ve 5). Rüşdü Paşa'nın bu merakının başlıca sebebi en az ülkesini sevdiği kadar kendi geleceğini de düşünmesinde yatmaktadır. Zira bahsi geçen nüfuz sahibi nazırların Mahmud Nedim Paşa'yı iktidardan düşürmesi halinde Amasya sürgünü sona erebilecek, belki de yeni görevlere atanmasının önü açılacaktı. Ancak Paşa usta bir şekilde bu husustan söz etmemiş, hatta gönlünde vazife arzusu kalmadığına değinerek siyasi hedeflerini stratejik olarak gizlemeyi seçmiştir (Ek-5).

Rüşdü Paşa'nın pâyitahttaki siyasi hadiseler arasında en çok şaşırıldığı şey ise tanzimi tartışmalara konu olan 1288 (1872-1873) malî yılı bütçesinin açığı ve memur maaşlarının ödenmesinde yaşanan sıkıntılardı (Ek-3). Bu yorumunda kısmen haklı olduğu ileri sürülebilir. Zira gazetelerde de yayınlanan bu bütçedeki açık geçmişteki açıklara nazaran ve dönemin tanıklarına göre gerçeği yansıtmayan bir nispette, 77 milyon kuruş civarında idi.²² Böyle bir açık ilan edilmişken memurların maaşlarında ödeme problemi yaşanması akıllarda soru işaretleri bırakıyordu.

²² Bu rakamın sıhhati üzerindeki şüphe bir önceki yılın açığının 356,4 milyon kuruş olmasından kaynaklanır. Bütçe komisyonunda sadrazamla hareket eden Safvet Paşa'nın edindiği bir bilgiye göre hakiki açık 300 milyon kuruşu aşmaktaydı. Vakanüvis Ahmed Lütüfi de açığın gerçeği yansıtmadığını söyler (Ahmed Lütüfi Efendi, *Vak'a-nüvis Ahmed Lütüfi Efendi Tarihi*, haz. Münir Aktepe, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, XIV, 13-14; Hasan Ali Çakmak, *Bâbü'lî'de Bir Ömür: Mehmed Esad Safvet Paşa*, Timaş Akademi, İstanbul 2023, s. 140).

Rüşdü Paşa'nın mektuplarında şahsî açıdan öne çıkan hususlar, sürgündeki olağan faaliyetleri, kendisinin ve ailesinin geçimini alakadar eden konular hakkında tavsiye ve uyarılarından oluşmaktadır. Yolculuk şartlarının elverişsizliğinin etkisiyle bel, eklem ve baş ağrılarından mustarip olan Paşa, Amasya'ya vardığında 1848 yılında vefat eden babası İsmail Efendi'ye ait bir evde kalmaya başlamıştı.²³ Vaktini genellikle kitap okumakla ve kasabanın üstünde bulunan babasının türbesini ziyaret etmekle geçiriyordu (Ek-2).²⁴ Paşa'nın bahsine göre inşası tamamlanma aşamasında olan türbe pek çok kişi tarafından ziyaret ediliyor ve bahçesi halk eğlence amaçlı kullansın diye düzenleniyordu. Kendi cebinden türbenin yapımına 1.000 lira sarf ettiğini yazan Rüşdü Paşa, ayrıca fırsat bulduğu takdirde buranın vakfına mülk de satın almayı düşünüyordu. Ancak bu arzusu Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın kulağına ulaşmış olmalı ki, türbenin masraflarının nereden karşılandığı hususunda izahat vermek durumunda kalmıştı. İnşaat giderlerine esas katkıyı babasının halifesi Hacı Hamza Efendi'nin müritleriyle topladığı paraların yaptığını belirtmiş ve bir müddet sonra sadrazamın dikkatini üzerine pek fazla çekmemek için vakfa mülk alma düşüncesinden geçici olarak vazgeçtiğini haber vermişti (Ek-5).

Kişisel ihtiyaçları için bir miktar para isteyen Rüşdü Paşa, Amasya'da aylık 25 lira ile idare etmek zorunda kaldığını yazar. İstanbul'daki ailesine 50 liralık aylığın yetebileceğine değinerek kendisinin onayı olmaksızın konağına para verilmemesini Sadık Paşa'dan istirham eder.²⁵ Tasarrufa ihtimam gösterilmesi konusunda uyarılar yazan Paşa, aslında ailesinin parasızlığa düşeceğini tahmin etmiştir. Zira ona hayret veren bir düşmanlığın yansıması olarak Mahmud Nedim Paşa'nın saraydan habersiz akrabalarını işlerinden atarken kendi taallukatını kayırdığını düşünüyordu. Rüşdü Paşa'nın ailesini uyarmasının bir başka gerekçesi de ödenmeyi bekleyen yüklüce miktardaki borçlarıydı. 8.000 liraya aldığı Yeniköy'deki

²³ İsmail Efendi'nin hayat hikayesi hakkında bkz. Zafer Erginli ve İbrahim Erol, "İsmâil Sirâceddîn-i Şîrvânî-i Kürdemîrî ve Kafkaslarda Nakşibendiyye- Hâlidîyye Kolları," *Usul İslam Araştırmaları*, Cilt 33, Sayı 33, İstanbul 2020, 131-159.

²⁴ İnal, *Son Sadrazamlar*, I, 436. Şirvanlı İsmail ya da diğer adıyla Yukarı Türbe olarak da bilinen bu yapının bir görseli için bkz. Ek-7.

²⁵ Paşa Amasya'dayken aldığı 250 lira aylığı herhalde küçümsemiş olsa gerek ki 25 lira olarak göstermektedir. Muhtemeldir ki ailesi tarafına verilen akçe de 50 lira değil, 500 lira civarındaydı (Ek-2).

yalsını borçlarını kapatmak için satmak isteyen Paşa, alıcı olarak sarraflarından Agop Efendi²⁶ ve Şişmanoğlu gibi kişileri belirlemiştir (Ek-2). Fakat mektuplarından Paşa'nın bu tasavvuru o anda hayata geçiremediği görülmektedir. Nedeni tam olarak bilinemese de paylaştığı küçük bir ayrıntıdan yalının hisseli olduğu ve Said Bey adlı bir şahsın burada payı bulunduğu kaydedilmektedir (Ek-6).

Hal böyle iken, Amasya'da sarrafı Agop Efendi'nin gönderdiği, kendisine ait hesap kayıtlarını inceleyen Rüşdü Paşa tasarrufundaki esham-ı umumiyye (konsolid) tahvilleri ile İtibâr-ı Umûmî Bankası'ndaki hisselerinin satışıyla en azından bu şahsa olan borcunun ödenebileceğini açıklar.²⁷ Ayrıca arta kalan paranın hem kendi hem de ailesinin ihtiyaçlarına ayrılabilceğini söyler (Ek-3). Bununla beraber, ailesinin elindeki tahvil vb. yatırım araçlarının değerlendirileceğini düşünüp satmamasını isteyen Paşa, yalısının rehin bırakılmasıyla ele geçebilecek 3.000 lira ile bütün borçlarının ödenebileceğine kani olmuştur (Ek-6).

Son olarak Rüşdü Paşa'nın mektuplarında muhatabı olan Sadık Paşa'nın hâl ve hatırını sormak bakımından hassas davrandığını da söylemeliyiz. Sadık Paşa'nın Maliye nazırlığından azledilmesini hayırlı bir olay sayan Rüşdü Paşa, fırsat buldukça rahatsız ettiği için özürlerini dile getirmekte ve onu güvenilir bir dostun yanı sıra dayanabileceği yegâne kişi olarak tanımlamaktadır. Paşa'nın sağlığını önemserken tedavi amaçlı bile olsa İstanbul'dan uzaklaşmasını onaylamayarak kentin ılıman semtlerinde ikametini salık verir (Ek-2 ve Ek-6). Rüşdü Paşa'nın bu yaklaşımında başkentte aktif görevde olmasa da kendisine yakın ve tecrübeli birinin bulunmasını şahsı ve ülkesi için ileriye dönük bir kazanım addetmesi etkili olmalıdır.

Hülasa, Rüşdü Paşa'nın mektuplarından şahsen mağduriyet ile mağruriyet arasında ince bir çizgide gelgitler yaşadığı anlaşılmaktadır. Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın icraatından dolayı ülkesi adına

²⁶ Ek-2'de yer alan mektupta bu kelime ayın, kaf, vav ve be harfleriyle yazılmıştır. Klasik Agop sözcüğünün yazılışı elif, gayın, vav ve be harflerinden oluştuğundan burada bir sehv olduğunu zannediyoruz.

²⁷ İtibâr-ı Umûmî Bankası hakkında bkz. Onur Çapar, "Fransız Gazetelerine Göre Osmanlı'da Bir Fransız Kredi Kuruluşu: Crédit Générale Ottomane (İtibâr-ı Umumi Bankası)," *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 23, Sayı 4, İzmir 2021, 1451-1476.

kaygılandığı üstü kapalı da olsa gözlemlenebilen Paşa'nın kendi kariyerinin geleceği ile ilgili de benzer duyguları paylaştığı öne sürülebilir. Umutsuzluğa kapılmadığı görüntüsünü genel anlamda verebilmesi ise büyük ölçüde –siyasi arenada her zaman ihtimal dâhilinde olan bir fikrin– “devranın döneceğinin” bilincinde olmasıyla alakalıydı. Nitekim Mahmud Nedim Paşa'nın sadareten azledilmesinden kısa bir süre önce 26 Temmuz 1872'de Amasya'daki sürgün cezasından affedilecek olan Paşa, Midhat Paşa'nın sadarete tayininden sonra İstanbul'a gelecekti.²⁸ Basında yer alan bilgilere göre kentte sıcak karşılandı ve yanına gelenlere Amasya'da iken idarede gördüğü bazı aksaklıkların çözülebilmesi için çalışacağını açıkladı.²⁹ Bu tarihten sonra şansı yaver giderek çeşitli görevler üstlenen ve Nisan 1873'te sadrazam olan Paşa, kendisini sürgüne gönderen Mahmud Paşa'yı muhakeme etmeksizin Kastamonu valiliğine tayin edip bir manada karşılık vermek istediye de Pertevniyal Valide Sultan'ın müdahalelerinden dolayı başaramadı.³⁰ 1874 yılındaki Hicaz valiliği sırasında şüpheli bir şekilde vefat ederek günümüzde Suudi Arabistan sınırları içindeki Taif'te toprağa verildi.³¹

S o n u ç

Osmanlı bürokrasisi mühim iç hesaplaşmalarından birini Mahmud Nedim Paşa'nın 1871-1872 yıllarına rastlayan sadrazamlığı döneminde yaşamıştır. Günümüzde halen aydınlatılmaya muhtaç tarafları olan bu dönem için yeni bilgi ve belgelerin ortaya çıkarılması genellikle resmî vesikaların etrafında yoğunlaşan tarihçiliğimizin daha geniş bir perspektif elde edebilmesi için zaruridir. Bu bağlamda mütevazı bir adım olarak ilk defa burada neşrine teşebbüs edilen Şirvânîzâde Rüşdü Paşa'nın Amasya sürgününden gönderdiği mektuplar, Mahmud Nedim Paşa'nın hedefi konumundaki Âli Paşa kadrosundan birinin zaviyesinden dönemin nasıl anlaşıldığını göstermek bakımından kıymetlidir.

Zimmetinde kalan paralardan dolayı hakkında adlî soruşturmalar yürütülen Rüşdü Paşa'nın bu mektupları, Mahmud Nedim Paşa'nın onu

²⁸ Mehmet Ali Beyhan, “Şirvânîzâde Mehmed Rüşdü Paşa”, 210.

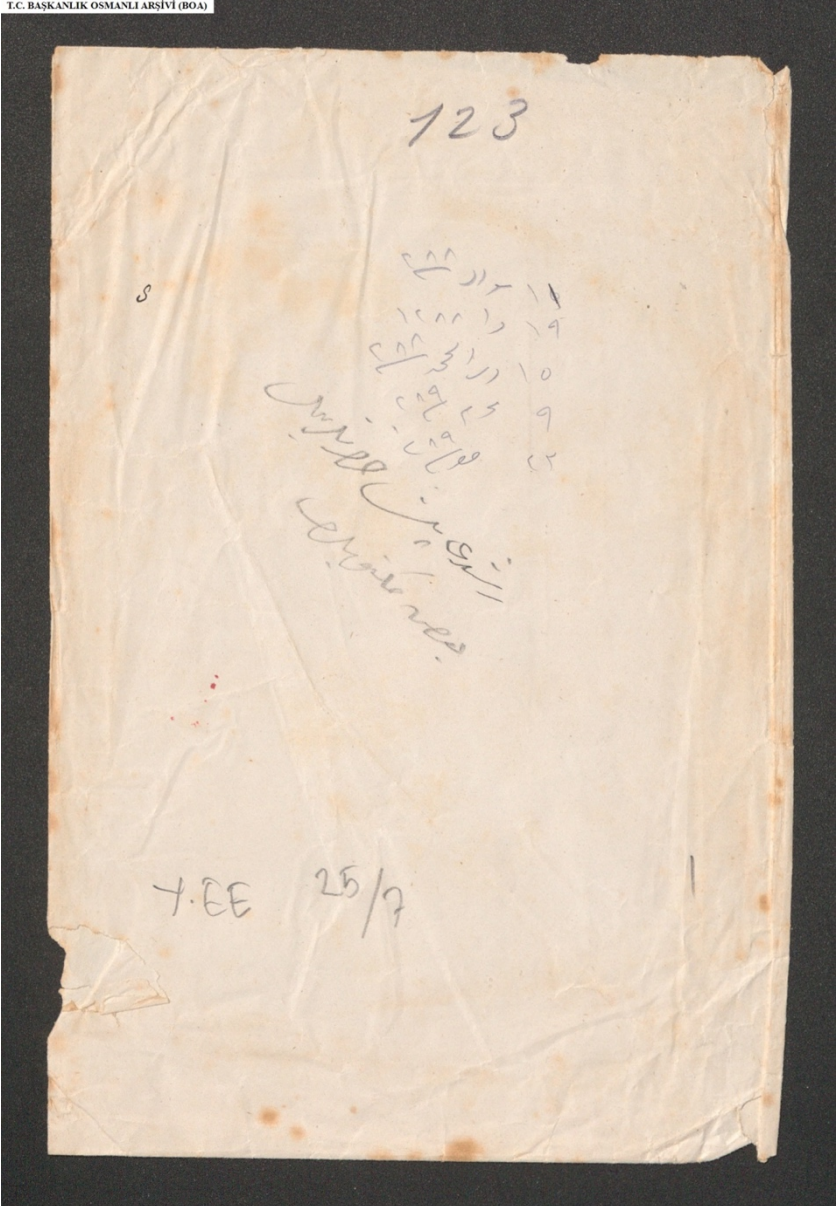
²⁹ İnal, *Son Sadrazamlar*, I, 443; Pakalın, *Son Sadrazamlar ve Başvekiller*, II, 20.

³⁰ BOA, İ.DH, 669/46561, 7 Haziran 1873, 10 R 1290; Akyıldız, “Pertevniyal Valide Sultan”, s. 313-314.

³¹ Pakalın, *Maliye Teşkilâtı Tarihi*, III, 291-298.

yolsuzlukla suçlayan iddialarının aksi yönünde bir anlatım sunmaktadır. Kendisine yönelik suçlamaların abartıldığını ve devlete olan borçlarının ödeneceğini savunan yaklaşımında Rüşdü Paşa'nın ihmalkârlıklarının farkında olması erdemli bir harekettir. Bununla beraber Mahmud Nedim Paşa'nın sadareti dönemine yönelik olarak yanlış siyasi ve mali kararların alındığı, adam kayırmanın bulunduğu, sürekli birilerini mahkûm etme arayışının hüküm sürdüğü gibi getirdiği bazı değerlendirmelerin ise Rüşdü Paşa'nın biyografisi ele alınırken ihtiyatla kullanılması gerekmektedir. Zira bunlar bir hakikati ifade etse dahi onun da iktidar mevkiine geldiğinde tüm bu eleştirilere rağmen belli kalıpların dışına çıkamadığı Mahmud Paşa'yı yargılatmadan sürmeye çalışmasından anlaşılmaktadır.

T.C. BAŞKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Y.EE..00025.00007.001

E K - 2

Hüve

Ma'rûz-ı bendeleridir ki

İstanbul'dan hareket edeliden beri almakda olduğum keremnâme-i sadâkat-nüvâzilerinden ne derecelerde memnûn ve müteşekkir ve ne mertebelerde mesrûr ve müftehir olduğumu ta'rîf edemem. Cenâb-ı îzed-i müte'âl 'ömr ü ikbâl-i âsafânelerini müzdâd eylesin âmîn. Bî-hürmet-i seyyidü'l- 'âlemîn infisâl-i 'âlîleri 'ayn-ı 'inâyet ve mahz-ı hayr olduğunda şübhe olmadığından pek de müte'essir olmadım. Hazret-i feyyâz-ı mutlak vücûd-ı 'âlîlerine âfiyet ihsân buyursun. Fe li'r-rahman eltâf-ı hafiiyye-i bendeleri mukadderât-ı ilahiiyyeye râzı olarak Amasya'da pederden müntakıl külbe-i ahzânda ihtiyâr kûsesine 'uzlet ve da'vât-ı hayriyye ve mütâla'a-i kütüb ile imrâr-ı vakit ve saat ve aralığında peder-i merkûmun türbesini ziyâret eylemekdeyim. Amasya'ya geleliden beri metâ'ib-i seferiyyeden dolayı beden-i 'âcizâneme bel ve mefâsıl ve baş ağrısı müstevlî olduğundan ihsân buyurulan muharrerât-ı mahsusa-i âsafânelerine cevâb yazmağa muktedir olamadım. 'Afv-ı 'âlîlerini rica ve niyâz ederim. Birkaç günden beri lehü'l-hamd ve'l-minne ağrılar ziyâdesiyle kesb-i hiffet ederek pek cüz'î eser kalmışdır. Duyûn-ı 'âcizânem için sâhilhânenin satılmak mütâla'ası pek münâsibdir. Hakkı'ya yazdım. Sâhilhâne bendenize sekiz bin liradan ziyâdeye mâl olmuş olduğundan Agob Efendi ile Şişmanoğlu müştereken veyahud müstakilen birisi sâhilhâne-i mezkûru sekiz bin liraya kabûl etse veyahud bunlara Korino ve Klaro gibi bazı esdakâ-yı sarrafân teşrîk olursa ve ma'den-i insâniyet olan Şişmanoğlu'na buraya gelirken borç edinmiş olduğum yedi yüz lira sâhilhâne akçesinden tesviye kılınsa ve duyûn-ı sâ'ire dahî bunlara havâle ve kûsûr kalan akçenin müddeti imhâl edilse ve hâtıra gelmeyen suver-i sâ'ire ile şu sâhilhâne elden çıkarılıp beliiyye-i duyûn ortadan kaldırılsa pek güzel olur. Bu bâbda 'inâyet ve himmet-i mahsusa-i mün'imânelerine iltica ve Agob Efendi ile Şişmanoğlu ve sâ'irenin insâniyet ve hukûk-perverliklerini rica ederim.

Hazîne-i Hassa'ya olan zimmet hakkında bazı mertebe ma'lûmât ve îzâhât i'tâsına mecbûr oldum. Şöyle ki zimmet-i mezkûre iki kısım olup birisi bendehâneleri için alınan giçelerin bahâsıdır ki birkaç sene evvel Çırağan Sâhilsaray-ı Hümâyûnu için bazı vesâ'it ile doğrudan doğruya Mâbeyn-i Hümâyûn'dan sipariş olunup celb olunan kalıçelerden bir haylisi Beşiktaş Saray-ı Hümâyûnu'yla kasırlara ve mevâzi'-ı sâ'ireye sarf olunup

tertib bozulmuş olduğundan Emin Bey vâsitasıyla bi'l-istîzân sâ'ir eksik kaliçeler ile beraber İzmir'den sipariş olunup Çırağan tertibi ikmâl olunmak üzere iki bin arşın mikdârı giçe Mefrûşât Müdürü Halil Efendi'ye sened verilerek bendehâneleri için alınmış idi. Zât-ı vâlâ-yı âsafâneleri İzmir'de buldukları hengâmda noksan olan kaliçeler sipariş olunmak üzere iken mûmâileyh Halil Efendi bu kaliçeleri kendisi sipariş eylemiş olduğunu ve 'ahd-i karîbde geleceğini ifâde eylemesi üzerine artık tekrar kaliçe sipariş olunmaktan sarf-ı nazar olunarak mûmâileyhe verilen sened mûcibince alınan kaliçelerin bahâsı hesâb olunarak akçesi verilip sened-i mezkûrun tahlisine karâr verilmiş idi. Araya bazı mevânî' haylûlet etmesi hasebiyle birkaç mâh karâr-ı mezkûrun icrâsı te'ehhür eyledi. İkinci kısmı Istabl-ı 'Âmire'ye takdîm olunan hayvanların akçesidir ki, bu hayvanların akçesi ve masârif-i sâ'iresi diğer hayvanlar ile beraber Istabl-ı 'Âmire mu'allemlerinden Hasan Ağa vâsitasıyla Bağdad mal sandığından ve vilâyet-i sâ'ire mal sandıklarından verilmiş olmasıyla senedleri Hazîne-i Hassa'ya gelip taraf-ı 'âcizîden takdîm olunan hayvanların akçesi ve masârifi tefrik olunarak hesâb olunduktan sonra çıkarılacak zimmet pusulası mûcibince ta'ayyün eden mikdâr akçenin tesviyesi tabî'at-i maslahat icâbından bulunmasıyla bunun için bi'd-defa'ât Muhâsebeci Arif Efendi'ye ifâdât ve teblîgât-ı kat'iyeye-i 'âcizânem vukû' bulmuş ise de henüz hesâb görülemedi. Görüldüğü gibi zimmet pusulası tanzîm olunacaktır cevâbını almış olduğumdan ve hâlâ mezkûr hayvanların akçesinin mikdâr-ı sahihi bilinemediğinden tesviyesi bi't-tabî' te'ehhür eyledi. İşte şu iki kalem zimmetin te'ehhür-i tesviyesi esbâb neş'et eylemiş olmasıyla bunda erbâb-ı fesâdın bir söz söylemeğe hakkı olamaz. Giçelerin akçesi Mefrûşât Müdürü Halil Efendi ile söyleşilip bir sûretle tesviye olursa münâsib olur diye Hakkı'ya yazdım. Zât-ı vâlâ-yı âsafâneleri tarafından dahî işbu tafsîlâtın Hakkı'ya ifâde buyurulması müstercâdir.

Mekteb-i Sanâiyî'in hesâbı bahsine gelince konsolid mu'âmelâtından dolayı hâsıl olan altı bin iki yüz yirmi sekiz Osmanlı lirası Mekteb-i Sanâiyî için alınıp bunun beş bin üç yüz lirası bi'l-istîzân makbuzu mekteb idâresine verilerek senedler muhâsebede hıfz etdirilmiş ve kûsûrunun üzerine yetmiş bu kadar lira daha zamm ile bin liraya bi'l-iblâğ yüzde on fâ'iz ile tevkîf olunmuş idi. Çünkü Mekteb-i Sanâiyî'in ebniyesiyle civârında olup muhterik olan câmi' ve mekteb-i sıbyânın ta'mîri için hazîneden beş yüz bin gurûş tahsîs olunup işbu meblağ Mekteb-i Sanâiyî idâresi tarafından

kâmilen Mekteb-i Sanâyi'in ebniyesine sarf edilmiş olmasından dolayı mezkûr câmi' ile tahtında ve yakınında yapılacak mekteb-i sıbyân hâl-i harâbiyette kalmış olması hasebiyle mezkûr bin lira ve fâ'iziyle mezkûr câmi' ve mekteb yapılmak için senevî yüzde on güzeşte ile mezkûr bin lira irbâh olunmakta ve bir taraftan dahî yapılacak mekteb-i sıbyânın şekli ve resmi hakkında Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'yle muhâberât-ı resmiyye kılınmakta idi. Muhâberenin arkası alındıktan sonra câmi'in bir karantinahâne dahî yapalım ve câmi'-i şerîfi şöyle yapalım, böyle yapalım diyerek ve araya dahî bazı mevânî' haylûlet ederek maslahat te'ehhür eylemiş idi. Amasya'ya me'mûr olduğum gibi yapılmış olup Hakkı'ya bırakmış olduğum duyûn defterine mezkûr bin lira ki ma'a-fâ'iz bin iki yüz lira olmak üzere idhâl ve birtakım adamları işhâd eyledim ve muhâsebece kayıd düşürmek için bir seneden mukaddem Hüsnü Efendi'ye ve Mekteb-i Sanâyi' idâresine dahî ma'lûmât verdiğim pek kuvvetli hâtırma geliyor ise de zann-ı 'âcizâneme göre bunlar inkâr eder. Hatta buraya gelmezden yirmi gün mukaddem Mekteb-i Sanâyi' idâresine verilmiş olan beş bin üç yüz liranın senedlerini istememiş idim. Birkaç gün sonra getirip bizim Sadık Efendi'ye bir zarf derûnunda bırakmış idi. Sonra kendisini görüp bir şey söyleyemedim. Mekteb-i Sanâyi'in sâl muhâsbesi yalnız makbûzatiyle medfû'âtının muhâsbesinden 'ibâret olmasıyla mezkûr bin lira muhâsebece idhâl olunmamıştır. İşte hakîkî hâl tafsîlât-ı meşrûhadan 'ibâret olup bu bâbda erbâb-ı ağrâza serrişte-i ithâm verilmemek için iki sûret hâtıra gelir. Sûret-i ûlâ hakîkat hâlî ya'nî yukarıda beyân olunan tafsîlâtı ifâde etmektedir. Bu sûret tensîb bulunduğu hâlde Klaro veyahud Korino veya Şişmanoğlu'ndan seksen beş Şubatı'nın on ikisi tarihiyle ve senevî yüzde on fâ'iz verilmek şartıyla Rüşdü Paşa'dan bin lira aldım diye bir sened alınıp hîn-i hâcetde ibrâz olunmak üzere Hakkı'ya verilmesi ve her kimden bu yolda bir sened alınır ise kendisine serrişte verilmeksizin seksen yedi Şubat gâyetine kadar bin liranın yüzde ondan fâ'izi ne kadar eder ise birleştirilip Agob Efendi'den bir sened alınıp ona verilmesi ve Hüsnü Efendi inkâr etse bile muhâsebece ma'lûmât verildiğine ısrâr olunması ve yapılacak sened mûcibince akçe alınıp Edhem Bey'e verilerek câmi' ve mekteb-i mezkûrun inşâsına teşebbüs etmek üzere bulunduğunu Hakkı'nın ifâde eylemesi ve münâsib yolda lisân kullanması icâb eder gibi hâtıra gelir ise de eslemine siz bilirsiniz. Sûret-i sânde muhâsebeden bi'l-küllîye tecâhül edip alınan altı bin bu kadar lira kâmilen muhâsebe

vâsıtasiyle verilip senedleri muhâsebede hıfz etdirildi ve hesâbda bir yanlışlık olmalıdır ve araya bir fesâd karışmıştır ve muhâsebe tamamen dâhil olmamış ise idâre ile muhâsebe beyninde veyahud muhâsebede bir şey yapılmıştır ve senedler muhâsebede hıfz olunmakta ve akçe muhâsebe vâsıtasiyle i'tâ olunmakta olmasıyla sehviyet muhâsebede olmak lazım gelir diye su'âli üzerimizden atıp muhâsebe ve Hüsnü Efendi'ye tahmül olunması ve bilâ-mes'ûliyeten altı bin bu kadar liranın küsûrunun taraf-ı 'âcizden tazmîn kılınması ve şâyed tazmîn lazım gelmez ise hâl-i buhrânın indifâ'ından sonra câmi' ve mekteb için bin iki yüz liranın i'tâsiyle hukûkdan tebri'e-i nefis edilmesi sûretidir.

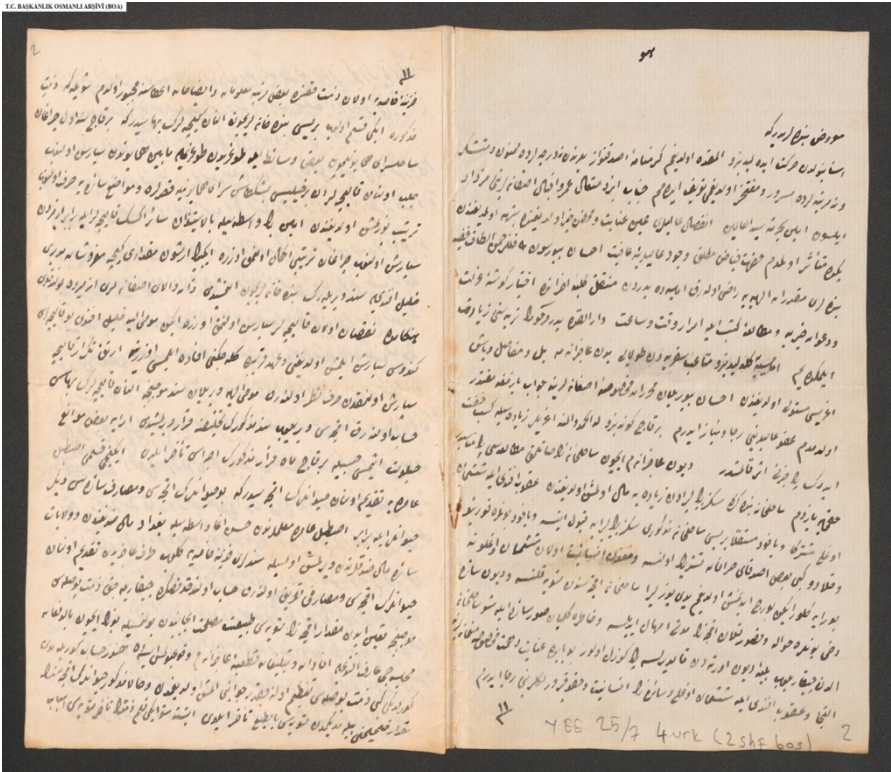
İşbu beyân olunan iki sûretten kangısı eslem ise veyahud nezd-i 'âlîlerinde başka bir sûret tasvîb buyurulur ise onunla cevâb verilip Hakkı vâsıtasiyle taraf-ı çâkeriye ma'lûmât verilmesi ve ötesi dahî Mevlâ'ya ve mukadderât-ı ilahiyeye havâle kılınması iktizâ eder. Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler. İşbu Mekteb-i Sanâyi'in çocukları için şimdiye kadar elli bin gurûşdan mütecâviz kîsemden akçe sarf eyledim. Ayaklarına çorap almak ve Ramazanlarda ziyâfet edip her birine 'atiyyeler verilmek gibi daha nice şeyler yaptım. Burası ma'lûm-ı 'âlîleri olsun.

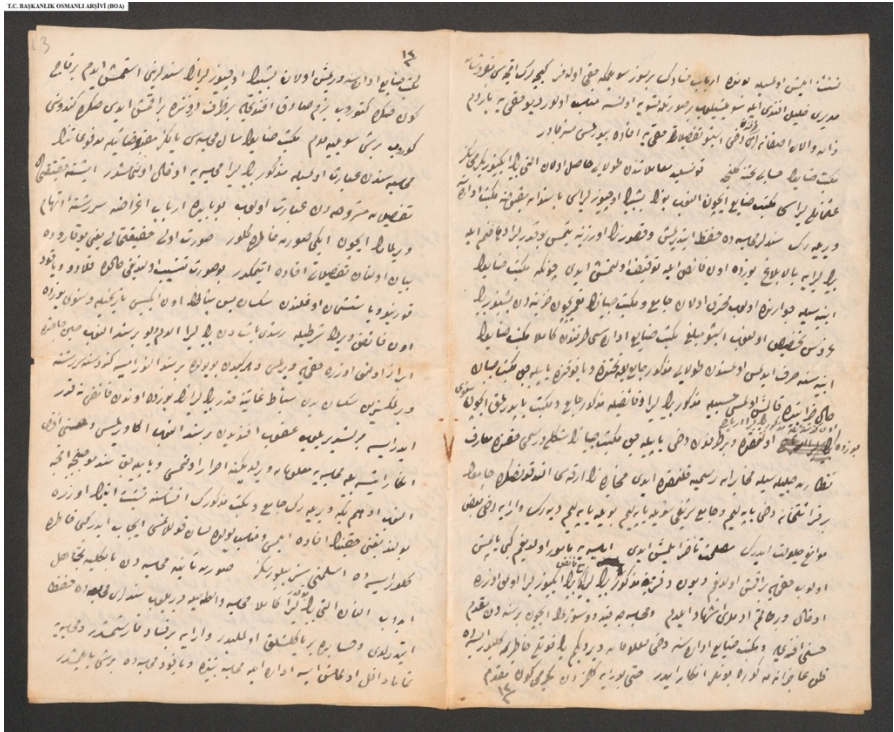
Taraf-ı 'âlîlerinden tasdik buyurulmadıkça hâne-i 'âcizî tarafına akçe verilmemesi 'ayn-ı isâbetdir. Aman efendim, buna devam buyurulmasını niyâz ederim. Bizler burada mâhiye yirmi beş lira ile idâre-i hâl etmekteyiz. Hânemiz tarafı mâhiye elli lira ile idâre etseler güzel olmaz mı? Bu bâbda Hakkı'ya bazı vesâyâ yazdım. Taraf-ı 'âlîlerinden dahî tenbîhât-ı lâzime icrâsı müstercâdır. Mâliyenin hesâbına bakılıyor imiş. Baksunlar, kat'an korku yoktur. İkimizin de yüzü akdır. Elhamdülillâh ve'l-minne hulûs ve safvet-i kalbimden nâşî şu Mekteb-i Sanâyi' mu'âmelesinde takayyüdsüzlüğüm zihn-i 'âcizânemi bazı mertebe tahzîn eylemiş ise de cenâb-ı îzed-i müteâlin lutf u ihsâniyle husemâ ve ashâb-ı ağrâzın es'ile-i ağrâzâtına ecvibe-i kâfiyye hazırıdır ve mahcûb olmayız ve sâye-i resûl-i ekremîde mahcûb olunacak bir şey yapılmamıştır. 'Aksi olarak pek çok hizmetler eyledik. Cenâb-ı Hakk-ı Te'âlâ zâyî' eylemez. Dünyada zâyî' olsa da âhirette ve indallâh zâyî' olmaz. Sadrın hakk-ı 'âcizîde olan husûmet-i şedîdesine ta'accüb eylemekdeyim. Kendi müte'âllikâtını tamamen yerleştirip bizim müte'âllikâtı kâmilen me'mûriyetlerinden ihrâc eyledi. Buraları zât-ı şâhânedan değildir. Kendisini cenâb-ı hüddâ-yı lem-yezele havâle eyledim. İşbu 'arızanın cevâbına muntazırım. Kalb-i 'âcizânem

rahatdır. Elhamdülillâh şimdilik bu kadar ile iktifâ ve teveccühât-ı celîlelerini istifa eylerim. İleride mufassal 'arîza takdîm ederim. Her hâlde emr ü fermân hazret-i menlehü'l-emrindir

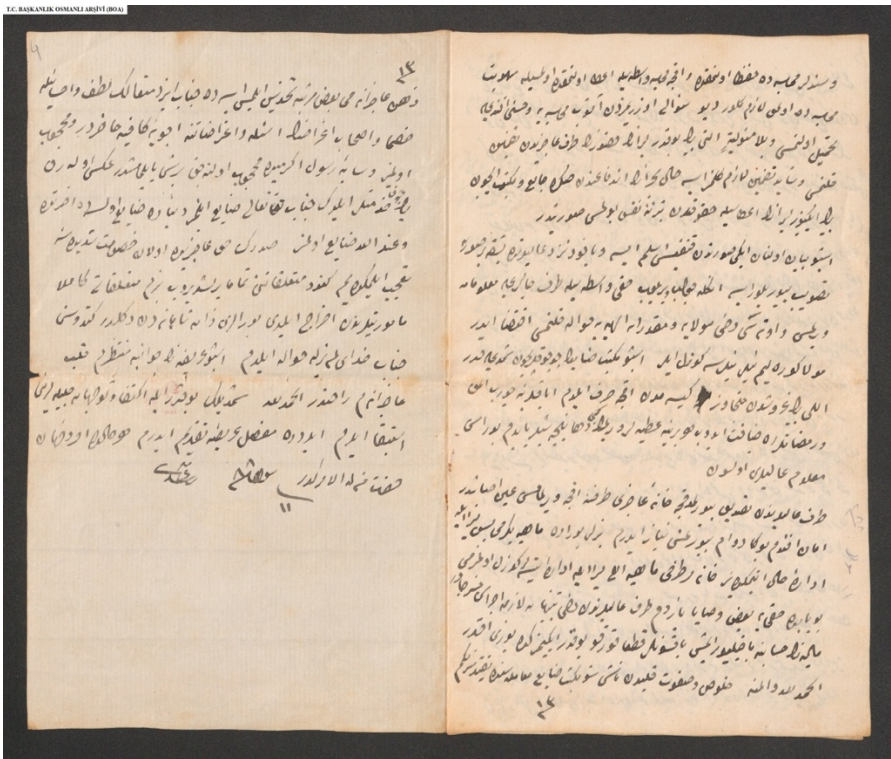
fi 11 Şevvâl sene 88

Bende Rüşdü

Y.EE..00025.00007.002

EK - 3

Ma'rûz-ı bende-i muhlisleridir ki

İhsân buyurulan keremnâme-i sâmi-i mün'imâneleri sahîhen ve hakikaten bendelerini ihyâ etmişdir. Bî'd-defa'ât mütâla'asiyle telezzüz olunarak her harfi hırz-i cân ittihâz olunmuşdur. 'Înâyet ve himmet-i mahsûsa-i dekâik-dânilerinin teşekküründen 'âciz ve kâsırım. Cenâb-ı îzed-i müteâl cümlemizi a'dâ ve hussâdın şerr ve mazarratından mahfuz buyursun âmîn. Bizce bazı esbâb-ı zâhiriyyeye teşebbüs olunduktan sonra ilerisini 'adâlet-i ilahiyyeye havâle olunmak lazım gelir. Çuha maddesi kat'an bendenize dokunmaz. Tafsîlâtını Hakkı kölelerine yazdım. Konsolid mu'âmelâtında zât-ı me'âli-simât-ı âsafâneleri büyük hizmet etmiş olduğundan ashâb-ı ağrâzın bu bâbda bir şey söylemeğe hakkı olamaz. Nasihat-ı seniyyeleri vechile riyâzet-i bedeniyyeye ri'âyet etmekdeyim efendimiz. Agob Efendi'nin verdiği hesâb defteri taraf-ı çâkeriye vâsıl oldu. Mu'âmelât-ı zâtiyye-i çâkerâneme tahsîl-i ma'lûmât eyledim. Konsolid ile Kredi Ceneral hisselerinden beş bin liralığı îfâ olunup ya'nî efektif olarak konsolid ile Kredi Ceneral hisselerinden on bin liralık şey alıkonulup kûsûr yedi bin bu kadar liralık gurûş hisseleri fî'ât-ı câriyesiyle Agob Efendi'ye kabûl ettirilerek esmân-ı hâsîlâsından beş bin liradan mütecâviz matlûbâtı mahsûb olunduktan sonra bâkî her ne kalır ise bin lirasının serî'an taraf-ı çâkeriye irsâl olunması ve kûsûrunun dahî masârif-i beytiyye için hâne-i 'âcizîye verilmesi mümkün olabilir ise bu bâbda dahî 'inâyet-i seniyyelerini fevka'l-gâye istirhâm ederim. Agob Efendi'nin matlûbâtı beş bin lirayı tecâvüz eylemişdir zann eylerim. Peder-i merhûm için yapılan vakıfdan dolayı bin liranın bu tarafa serî'an yetiştirilmesi kulunuzca ehemm ve elzem-i 'umûrdandır. Bu bâbda Hakkı'ya bir şey yazmadım. Kendisine ifâde buyurulması müsterhamdır. Birâder-i vâlâları fazîletlû efendi hazretlerinin ellerini öperim. Bîçâre Esad Paşa te'bîd olundu. Dünyanın hâlî böyledir. Ahvâl-i câriyyenin netîcesi nerelere varacaktır? Cenâb-ı Hakk encâmını hayreyleye. Vücûd-ı behbûd-ı âsafânelerinin sıhhat ve âfiyet üzere berdevâm olması için da'avât-ı mahsûsa-i mün'imânelerini tekrar etmekte olduğumun arz ü beyâniyle hatm-ı kelâm eder, veche-i mübâreklerini takbîl

eylerim. Bâkî fermân ve ihsân efendimizindir. Tenet be-niyâz-ı tabîbân
niyâz-menel mebâd vücûd-i nâziket azurde-i gezend mebâd³² âmin.

fi 19 Za sene 88

Bende, el-garîb Rüşdü

Kapadılacak bûdce husûsuna ve İstanbul'un yevmiye vukû'âtına
hayret ve ta'accübden başka bir diyecek bulamam.

³² "Bedenin tabiilere hiçbir zaman ihtiyacı olmasın. Nazik vücudun hiçbir şekilde incinmesin." Farsça bu bölümün mealinin tercümesini lütfeden Doç. Dr. Vural GENÇ'e teşekkür ederim. Cümleler, vurgunun verilebilmesi amacıyla tarafımızdan italik hale getirilmiştir.

T.C. BAŞKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

موضوع این مختصر بود که
 اصحاب بورلیان کرمانه ساهی یعنی اری سعیدی و حقیقه بنی اری اصحاب ایتند بر این در مقام ایدیم نود اوله درین صورتی
 هر زمان آتی و اوتند رعایت و محبت و تقاضای آنرا که تشکر کنان عاجز و قاصریم خایه از دهنهای مجذوبان اعلا
 و صاحب شرف و مقصدان محفظه بویرون ایمن بزجه بعضی اسبابه ای بریه نسبت اوتند قد صلح ابرویکی عداوت ابروی
 قواله اوتنی لازم فلور چوتنه ماده سی قطعه بنکره طبعش تقصده حق کولدر این مایوم فونسه معادله شیخ ذاب
 معالیمه اصفا ان بول خدمت ایتن اولمغدن اصحاب غافل بو بایر بری سه یکه حق اولورن تقصیت سیران
 و جرم ریاضت بدینیه رعایت ایتلیم ایتن
 عقوبت اینه لدر یکی حب و دیگری طرف جارییم و اصل اولور
 معادله ایتیه جاریه به حفظ معلوم ایدیم فونسه ای عوی خزان حصه زنن بشیله اری ایضا اولوب بیجا تقصیف
 اولورن فونسه ای عوی خزان حصه زنن اول بل اری ایتمی ایضا تقصیر تصور بویر بل بوفدر اری ای عوی حصه ان
 فیما به جارییم عقوبت ایتیم قبول ایتد بویر رک انمان حاصله سنون بشیله اری ان معجزه مطلوبه بحیوان اولورن
 باقی هونه قالدیس بل اری ایستک سیرا طرف جارییم ارکان او نمسی و قصور ایتنی مصارف بیتیه ایچون خانه عارفیه
 و ریشی ممکن دلم بویر ایس بو بایر دخی رعایت سنه اری نون انعام استقام ایدیم عقوبت ایتد مطلوبه بشیله اری
 تجاوزه ایتد نطن ایدیم بیدر حرم ایچون بایردان و قصور طولیله بل اری ای بوظرفه سیرا سید ایتدی تولا کلام ایتیم
 و انزم امور دندر بو بایر حق برشی بایر نون کتده سنه افاده بویر شی ستر حصه برادر والاری تصفیله ایتدی
 حضرت اری ای ایتیم بیچاره اعدایت بقید اوتدی و بنا له عار بویم در ایچول عار له نتیجه کاره راه
 داره عقده جناب حق ایچا منی خیر ایتیم وجود بهبود اصفا ان لا صحت و عاقبت اوزره رد و اوم ایچون دیکلامه
 محظومه منقنه اری نکلر ایتلیم اولوب اوله عرض و بیانیه صحت کلام ایدر و جهته مبارکه اری تقصیل ایتیم باقی انان و صحت کاره
 ۹ تحت باز طبعین نیازمند مباد وجود ناکت از دهنه کزنده مباد امین داخیم
 الفیض
 حقیقه بنی اری
 بشیله اری بویر
 ۳

Y.EE 25/7

E K - 4 ³³

Veliyyü'n-ni'amâ

Çuha maddesine dair vârid olan isti'lâmnâme-i sâmiye yazılan cevâbnâme müsveddesi birâder Mustafa Efendi ile takdîm kılındı. Perîşanî hâtır ile yazılan müsvedde-i mezkûrenin her tarafı tashîh ve mahv ü isbât buyurulduktan sonra efendi-i mûmâileyhin hattıyla tebyîz etdirilip makâm-ı sadârete takdîm etdirilmesi 'inâyet ve himmet-i mahsûsa-i mün'imânelerine tevdî' olunur. Müsvedde-i mezkûre hakikat hâli mübeyyin olup bu bâbda Şûrâ-yı Devlet'e Dîvân-ı Muhâsebât Re'îsi sâbık Mustafa Efendi ve Ali Bey gibi zevâtın çağırılması muhtemel olduğundan birer sûretle bunlara ma'lûmât verilir veril[me]mesi re'y-i 'âlîlerine tefvîz kılınır. Kûsûr şeyler efendi-i mûmâileyhin ifâdât-ı şifâhiyyesine tevdî' kılındı. Mûmâileyhin haremi vefat eylediğinden mesâlihinin tesviyesi için muvakkaten ol tarafa gidip yine 'avdet eyleyecektir. Geçenlerde yazmış olduğum bin liranın irsâli husûsuna ya'nî Agob Efendi ile hesâb kat' olunup on bin liralık kâğıdlardan fazla kalacak akçeden bin liranın buraya irsâline 'inâyet buyurulması bilhassa rica olunur. Vücûd-i 'âcizânem sıhhat ve âfiyet üzeredir. (Elhamdülillâh 'âlâ ni'mâtihi) altes³⁴ ne hâldedir? 'Acabâ Kâmil Paşa ne politika isti'mâl eylemekdedir ve Esad Paşa bir güne teşebbüsâtta bulunmuş mudur? Burada bulunduğuma teşekkür eylemekdeyim. Bâkî emr ü fermân hazret-i menlehü'l-emrindir

fi 15 Zilhicce sene 88

Bende Rüşdü

II- Eğer vekîl olunacak zât külle-yevm Şûrâ-yı Devlet'den celb maslahat süründürülür (?) ise âdî bir adam vekîl olmak münâsib olur zann eylerim. Buraları birâder ve Hakkı ile etrâfiyle müzâkere buyurulup ona göre vekîl ta'yîn olunması veyahud vekîl ta'yîni husûsunda cevâb i'tâ edilmesi ihtâr olunur efendimiz.

III- vekîl kim ta'yîn olunmak münâsib ise ismi müsvedde-i mezkûreye 'ilâve buyurulmak lâzım gelir. Birâder Mustafa Efendi dahî vekîl olabilir ise de buraya 'avdet edeceğinden Ahmed Efendi'nin vekîl olması daha münâsib olur zannedirim.

³³ BOA, Y. EE, 25/7, lef 4.

³⁴ Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa kastedilmiştir.

E K - 5 ³⁵

Ma'rûz-ı bendeleridir ki

İki kıt'a emirnâme-i âsafânelerini dahî bu kerre alarak cenâb-ı îzed-i müteâle çok teşekkürler eylerim. Peder-i merhûmun türbesi birkaç sene evvelî müteferri'âtiyle yapılıp bitmiş olduğundan ve bunun için taraf-ı 'âcizîden yüz bin gurûş mikdâr akçe sarf olunmuş ise de pederin hulefâsından Hacı Hamza Efendi'nin birkaç yüz mürîdâniyle sarf eylediği i'âne-i fasliyye ile vücuda geldiğinden sadrın su'âline ta'accüb eyledim. Türbe-i mezkûre fevka'l-gâye nüzhetgâh olan bir mahalde vâki' olup külle-yevm berâ-yı tenezzüh pek çok halk gidip gelmekte olmasıyle yalnız etrâfi ya'nî bağçe ittihâz olunan bazı mahalleri eğlence olmak üzere oldukça tesviye ve tanzîm olunmaktadır. Ne yolda hareket olunsa a'dâya hoş gelmeyeceğinden hasbunallâhî ve ni'mel-vekîl deyüb şürûr-ı a'dâyı def' için lûtf-ı ilâhiye ilticâdan başka bir çâre yokdur. İstenilen bin lira mahfilince bir mahalle vaz' olunup düşdükçe li-ecli'l-vakf 'akâr alınmak üzere istenilmiş idi. Şimdilik te'hîrinde be'is yokdur. Fakat masârif-i zâtîyye için birkaç yüz liranın irsâli elzemdir. Bizim Mustafa Efendi ile münâsib mikdârı akçenin irsâli rica olunur. Vücûd-ı 'âcizânem hamd olsun sıhhat ve âfiyet üzeredir ve huzûr ve inbisât-ı derûn yerindedir. Gönülde arzû-yı manâsib asla kalmamışdır. Ahmed Vefik Efendi'nin buralarca infisâli söyleniyor. Sadr ile ne hâldedir? Bûdce ne sûretle çıkarılmışdır? Ma'lûmât verilmesini rica ederim. Şimdilik bu kadar ile iktifâ edelim efendimiz.

fi 9 Muharrem sene 89

Bende Rüşdü

³⁵ BOA, Y. EE, 25/7, lef 5.

T.C. BAŞKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

مودعی بنی لریه
 ایکی قطعه ارمانه اصفهانی لری دخی بولک اندرق جنبه ایزد متعالم حوق نکلرایلیم بیدر مودعه
 زبیه بی برقیاج سدا علی متوعانید یا بلویب بجمه اولدغیدن و بولک ایچون طرف عاجزیدون بوزله عوقون
 مقدر ایچمه حوزده اولمسه ایسه بیدرک خلفاننده حاجی عمرق اقتدرله برقیاج بوز بریدانیم حرف ایملی
 اعانه فضلیه ایم وجوده کلدیکن حدرک سوالنه تعجب ایلم بزمه مذکوره فوق انعام زلفخانه
 اولان برقیاج واقع اولوب کل یوم برای تفرقه بلا چون خلق کیدوب کلکلر اولمیه بکلا طرانی بیسی ایچمه
 اقتدار اولان بجهلری کلکفه اولغی اوزرک اولدغیم سوبه و تنظیم اولمخقد در نه بویون حرکت اولمسه
 اعتدایه خوشی کلیمه کلیمه حسنا اولوغ اولکین دیوب سرور اعتدایه دفع ایچون لطف الهی ایچمه
 بقیه برقیاج بو قدر استیلان بلایا محققیم برقمه وضع اولغوب دوستیگه لاجل الوقف عصاره ایچ
 اوزره استفساری مستحیل تا بفرین بلن بو قدر فقط معارف ذاینه ایچون برقیاج بوز برارله
 اسرا ایزد برقمه مصطفی انبی ایم منصب مقداری اقتدرله اسرا رجا اولنور دودو عاقلیم
 حود اولنور صحت و عاقبت اوزرک در و حضور و انبساط درون ریزن در کوکلور اوزری
 مناصبه اصلاحا عاقلیمدر احمد رفیق اقتدرله بوز ارباب انفضال سویلیغور صدرایم نه حالگور در
 بودیم نه صورتیم حقیقا ایزد سلو عاقله درین رجا ایدیم سمدلیک بو قدر ایم اتفاق ایچیم ایچ
 سید
 سید

458 25/7

5

E K - 6³⁶

Ma'rûz-ı bendeleridir ki

İhsân buyurulan keremnâme-i bende-perverîleri vâsıl-ı dest-i ta'zîm olmuştur. Teşekkürât-ı ma'rûzenin ifâsiyle beraber du'â-yı efzâyiş-i ömr ü ikbâl-i âsafâneleri tekrar kılındı. Ma'hûd hisse ve kâğıdların elden çıkarılmadığına fevka'l-gâye teşekkür ederim. Hazîne-i Hassa'ya olan deyne dair ve yalıdan Said Bey'in hissesine mütedâ'ir benedzâdelerine tebligât-ı mukteziyye icrâ eyledim. Hâkipây-i 'âlîlerine mürâca'at edecektir. Bu bâbda dahî 'inâyet ve lutf u himmet-i mahsûsa-i âsafânelerini istirhâm ederim. Efendimizi pek çok tasdî' etmekte isem de sizden başka kimsemiz olmadığından taksîrât-ı vâkı'ânın 'afvını rica eylerim. Bundan böyle gerek hisseler ve gerek kâğıdlar elden çıkarılmayıp yalı terhîn olunarak bir üç bin lira kadar akçe istikrâz olursa duyûn-ı müsta'cile kâmilen tesviye olunur ve güzêştesine bakılmayıp istikrâza mürâca'at olunmak her hâlde hayırlıdır. İleride yalı satılır ise duyûn-ı müstakrize tesviye kılınır. Bir de Agob Efendi ile hesâb görülüp kendisinde bulunan senedât istirdâd ve bizde bulunan senedât dahî mûmâileyhe i'tâ kılınarak hesâbımız tecdîd olursa ve hisseler ve kâğıdlar mûmâileyhde bi'l-ibkâ akçe alındıkça senedât-ı cedîde verilse ve bundan mukaddem alınıp verilen senedât ortadan kaldırılsa güzel olur zannederim. Dünyanın bin dürlü hâlî olduğundan hesâb uzayıp da bizim senedâtımız mûmâileyhde kaldığı hâlde ileride müşkilâta tesâdüf olunmak muhtemel olmasıyla re'y-i 'âlîlerine tevâfuk eylediği hâlde bu bâbda dahî mürüvvet-i 'aliyyelerinin bî-dirîğ buyurulmasını rica eylerim. Bir parça vücûdca rahatsız olduğunuzdan dolayı pek ziyâde te'essüf eylerim ve du'â-yı 'âfiyet-i seniyyelerini tekrar eylerim. Tebdîl-i hava için Çeşme'ye ve mahal-i sâ'ireye 'azîmet-i 'aliyyeleri re'y-i 'âcizânemce münâsib değildir. Bundan ferâgat buyurulsa ve İstanbul ve Boğaziçi ve Üsküdar gibi mahallerde havası mu'tedil bir mahalde ârâm olursa pek güzel olur zannederim. Pek 'acele olduğundan bu kadar ile iktifâ ve teveccühât-ı celîlelerini istîfâ eylerim. Her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir

Fi 23 Safer sene 89

Bende Rüşdü

³⁶ BOA, Y. EE, 25/7, lef 6.

T.C. BASKANLIK OSMANLI ARSIVI (BOA)

معروض بنی ابراهیم
احسان پور بلان کرمانه بنی برابری و اصدادت تعظیم او عتدر شکرت مغروضه ایضاً بر ابدی اوزار و اوسه عواید
اصفانه ری تکرار بقدر سلور حصه و کما قدرک الدن چها بدیند فوق الفیه ~~شکر~~ ایدرم خزینه فاضله اولان رینه
دائر و یایده سعید جلک حصه نه مقدار بنی زاده رینه بقیه مقضیه او ایدرم خاکبان عابدینه راجعت ابراهیم
بویا بدین دینی عنایت و لطف و همت محسوب بصفتان زینی اشرفام ایدرم اخذری بلا عوق تعلیم ایچکن ایسه درج
سزده بقم کیمسه ز اولوبینده تعقیرات واقعه له عضوی رجا ایدرم بوند بنویه لرگ حصه لرگ کما قدر الدن چها ایسه
یایر ز همین اولدوق بر او ایچده ایچاقه استوافق اولمش دیون مستقیم حاصله ایوه اولور و گذرته سه باغلییه
استوافق راجعت اولوق حواله جز بودر ابروده یایر حاکم ایسه دیون سقوته سویه مقنور برده عصف بقدر
حساب کور عیب کند و ستم بونان سنات استردار و برده بونان سنات دینی سومی مه اخص قدرتی حاصله بقدر اولمش
و حصه و کما قدر سومی ایچن بالابقا ایچاقه انقچه سنات جدید: ریس دیون مقدم العقبه ویریلان سنات اولرته دن قالدیس
کوزن اولور طری ایدرم دنیا بله درو حالی اولوبینده حساب اولور بون بزم سناتر سومی ایچن قالدیق حاکم ابروده
مشکلات تضاد اولوق محقق اولمشه رای عابدینه نوافق ایچکی حاکم بویا بدین دینی مروت عیبه لرگ ایدر بنویسور سنی
رجا ایدرم برابریم وجودیم راضی اولوبنکوزن طویلله بلر زاده ناسف ایلم و دعای عافیتا سینه لرگی تکرار ایلم
سیدر هو ایچون چشمه یی حال سازیم عنایت عیله رای عابدینه همه مناب دکلددر بوندن داخت بیورس
و اسنانون و بوغاز ایچی و اسکدر کچی قلددره عوایدی معنول بر محصل ارام اولمشه بله کوزن اولور طری ایدرم
بله عیبه اولوبینده بو قدر اید اتقا و تواریهات جدید زینی استفا ایلم حو حالک اولور زینه اولور اولور
ص ۴۴

ص ۴۴
۲۵/۲
۴.۴۴

E K - 7 ³⁷

Şirvanlı İsmail Türbesi

³⁷ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/TurizmAktiviteleri/yukari-turbe---sirvanli-ismail-turbesi--->

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), (Kağıthane, İstanbul)

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE) 25/7.

İrade, Dâhiliyye (İ.DH) 669/46561.

Kaynak Eserler ve İncelemeler

Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'a-nüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, haz. Münir Aktepe, TTK, Ankara 1991, XIV.

Ahmet Mithat Efendi, *Üss-i İnkılap*, haz. İdris Nebi Uysal, Dergâh, İstanbul 2013.

AKYILDIZ, Ali, *Osmanlı Merkez Bürokrasisi (1836-1856)*, Timaş, İstanbul 2018.

———. "Mahmud Nedim Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXVII, 374-376.

———. *Yusuf İzzeddin: ikbal idbar intihar*, Timaş, İstanbul 2022.

———. "Müsrif, Fakat Hayırsever: Pertevniyal Valide Sultan", *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 47, Sayı 47, İstanbul 2016, 307-352.

Ali Rıza ve Mehmet Galib, *Geçen Asırda Devlet Adamlarımız: XIII. Asr-ı Hicride Osmanlı Ricalı*, haz. Fahri Çetin Derin, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1977, II.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1992.

BEYDİLLİ, Kemal, "Sâdık Mehmed Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXV, 397-399.

BEYHAN, Mehmet Ali, "Şirvânîzâde Mehmed Rüşdü Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXIX, 209-210.

ÇAKMAK, Hasan Ali, *Meclis-i Âlî-i Hazâin: teşkilat yapısı ve faaliyetleri (1860-1866)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2023.

———. *Bâbü'lî'de Bir Ömür: Mehmed Esad Safvet Paşa*, Timaş Akademi, İstanbul 2023.

ÇAPAR, Onur, "Fransız Gazetelerine Göre Osmanlı'da Bir Fransız Kredi Kuruluşu: Crédit Générale Ottomane (İtibar-ı Umumi Bankası)", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 23, Sayı 4, İzmir 2021, 1451-1476.

- ERGİNLİ, Zafer ve İbrahim EROL, “İsmâil Sirâceddîn-i Şîrvânî-i Kürdemîrî ve Kafkaslarda Nakşibendiyye - Hâlidîyye Kolları”, *Usul İslam Araştırmaları*, Cilt 33, Sayı 33, İstanbul 2020, 131-159.
- FETTAHOĞLU, Kübra, *Bir Tanzimat Bürokrati Ahmed Cevdet Paşa (1823-1895)*, Timaş Akademi, İstanbul 2021.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal, *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, Dergâh, İstanbul 1982, I.
- . *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*, Dergâh, İstanbul 1982, II.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar ve Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, V.
- ÖZCAN, Tahsin, “Mehmed Rüşdî Paşa (Şîrvânîzade)”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, II, 179-180.
- SADIKOĞLU, Sevil, “Mahmud Nedim Paşa'nın Bürokraside Gerçekleştirdiği Büyük Tenkihat (7 Eylül 1871-31 Temmuz 1872)” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Maliye Teşkilâtı Tarihi (442-1930)*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu, Ankara 1977, III.
- . *Son Sadrazamlar ve Başvekiller*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1942, II.
- POLAT, Mustafa, “Mahmud Nedim Paşa” Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2003, 125.
- TOZAL, Ayşe, “Şîrvânîzâde Mehmed Rüşdî Paşa'nın Hayatı, İdarî ve Siyasî Faaliyetleri” Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi, 2018.

Web Wayfası

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/TurizmAktiviteleri/yukari-turbe---sirvanli-ismail-turbesi--->

“LETTERS OF ŞİRVÂNİZÂDE MEHMED RÜŞDÜ PASHA TO SADIK PASHA
DURING HIS AMASYA EXILE (1871-1872)”

Abstract

This article aims to transliterate the letters that Şirvânîzâde Mehmed Rüşdü Pasha sent to his protégé, Sadık Pasha, during his Amasya exile, and evaluate them in the context of the political climate of the period. Registered in the Yıldız Principal Documents (Y.EE.) fund of the Ottoman Archives and published for the first time via this article, these documents were written in a period when Grand Vizier Mahmud Nedim Pasha was eliminating the staff of her predecessor Aali Pasha in the state mechanism, as well as making huge cuts in civil servant salaries and carrying out arbitrary practices. In order to better understand this period, which is discussed in the current literature by making use of secretive and archival documents of official discourse, it is very essential to transliterate and analyze these rare letters. The documents, which are significant as the narrative of a name like Rüşdü Pasha, who was close to Aali Pasha and accepted among the oppressed, also carry important clues in a personal sense in terms of revealing the Pasha's struggle for success, his financial difficulties and the political groups he wished to establish contact with. In this context, this article focuses on the content of his letters from a political and personal perspective after briefly touching on Pasha's life story.

Keywords

Şirvânîzâde Mehmed Rüşdü Pasha, Mahmud Nedim Pasha, Aali Pasha, Yusuf İzzeddin, Sadık Pasha.